

UDK 902
ISSN 1330-0644
VOL. 17./2000.
ZAGREB, 2000.

P **riilozi**

Instituta za arheologiju u Zagrebu

Pril. Inst. arheol. Zagrebu 17./2000.
Str./Pages 1-142, Zagreb, 2000.

Časopis koji je prethodio

Prilozi 1., 1983., Prilozi 2., 1985., 3.-4., 1986.-1987., 5.-6., 1988.-1989., 7., 1990.,
8. 1991., Pril. Inst. arheol. Zagrebu 9., 1992., 10., 1993., 11.-12./1994.-1995.,
13.-14./1996.-1997., 15.-16./1998.-1999.

Nakladnik/ Publisher

INSTITUT ZA ARHEOLOGIJU/
INSTITUTE OF ARCHAEOLOGY

Adresa uredništva/ Address of the editor's office

Institut za arheologiju/Institute of archaeology
HR - 10000 Zagreb, Ulica grada Vukovara 68
Telefon/phone/fax ++385/01/615 02 50

Glavni i odgovorni urednik/ Editor in chief

Željko TOMIČIĆ (Zagreb)

Redakcijski odbor/ Editorial committee

Dunja GLOGOVIĆ (Zagreb), Timotej KNIFIC (Ljubljana, SLO), Remza KOŠČEVIĆ
(Zagreb), Laszlo KÓVACS (Budapest, HUN), Kornelija MINICHREITER (Zagreb),
Mladen RADIĆ (Osijek), Željko RAPANIĆ, (Split) Aleksandar RUTTKAY (Nitra,
SK), Ivančica SCHRUNK (Minneapolis, USA), Željko TOMIČIĆ (Zagreb).

Prijevod na engleski/ English translation

Barbara SMITH-DEMO
Dunja GLOGOVIĆ

Prijevod na njemački/ German translation

Nikolina MATETIĆ PELIKAN

Prijevod s ukrajinskog/ Ukrainian translation

Đuro VIDMAROVIĆ

Lektura/ Language editor

Marijan RIČKOVIĆ (hrvatski)
Ulrike STEINBACH (njemački)
Barbara SMITH-DEMO (engleski)

Dizajn/ Design

Roko BOLANČA

Korektura/ Proofreaders

Krešimir KVOČIĆ

Grafička priprema/ DTP

Studio "U", Zagreb

Računalni slog/ Layout

Ranko PERŠIĆ, Zagreb

Tisak/ Printed by

Tiskara PETRAVIĆ d.o.o., Vladimira Nazora 12, 10 434 Strmec

Naklada/ Circulation

600 primjeraka/ 600 examples

Sekundarne publikacije/ Indexed in

GERMANIA Anzeiger der Römisch-Germanischen Kommission des Deutschen
Archaeologischen Instituts, Verlag Philipp von Zabern, Mainz

Izdavanje časopisa novčano podupire

MINISTARSTVO ZNANOSTI I TEHNOLOGIJE REPUBLIKE HRVATSKE
HR - 10000 Zagreb, Strossmayerov trg 4

Sadržaj

Izvorni znanstveni radovi

- 5 KORNELIJA MINICHREITER
Reljefni prikaz ženskog lika na posudama starčevačke kulture
- 17 REMZA KOŠČEVIĆ
Sitni koštani i brončani predmeti iz Siscije
- 25 ŽELJKO TOMIČIĆ
Istraživanje kronologije ranosrednjovjekovnog groblja u Mahovljanima kraj Banja Luke
- 67 TAJANA SEKELJ IVANČAN
Slučajni nalaz ognjišta na lokalitetu Borovljani - Srednje brdo kraj Koprivnice i slični srednjovjekovni nalazi evidentirani na području sjeverne Hrvatske

Stručni radovi

- 89 DUNJA GLOGOVIĆ, SLOBODAN MIKO
Sadržaj elemenata u tragovima i olovnih izotopa u dva bakrena grumena iz ostave u Dežmanovu prolazu u Zagrebu
- 95 REMZA KOŠČEVIĆ
Olovne pločice posebne namjene

Pregledni radovi

- 103 DUNJA GLOGOVIĆ
Novoobjavljena ostava Pustakovec i ostale prapovijesne ostave iz sjeverozapadne Hrvatske
- 113 OREST MIROSLAVOVIĆ KORČINSKI
Gradišta ljetopisnih (istočnih) Hrvata 9.-14. stoljeća u području Gornjeg Podnjestrovlja

Prikazi

- 129 TAJANA SEKELJ IVANČAN I DUNJA GLOGOVIĆ
Internationale Tagungen in Mikulčice III, 311 str.
Frühmittelalterliche Machtzentren in Mitteleuropa. Mehrjährige Grabungen und ihre Auswertung
- 132 TAJANA SEKELJ IVANČAN I DUNJA GLOGOVIĆ
Internationale Tagungen in Mikulčice IV, 312 str.
Frühmittelalterliche Graphittonkeramik in Mitteleuropa i Naturwissenschaftliche keramikuntersuchungen
- 137 TATJANA TKALČEC
Kratice
- 139 POPIS PUBLIKACIJA PRIMLJENIH U ZAMJENU TIJEKOM 1999. I 2000. GODINE

Contents/Inhaltsverzeichnis

Original scientific papers

- KORNELIJA MINICHREITER
Relief Images of Female Figures on Starčevo Culture Vessels
- REMZA KOŠČEVIĆ
Small Bone and Bronze Objects from Siscia
- ŽELJKO TOMIČIĆ
Untersuchung zur Chronologie des frühmittelalterlichen Gräberfeldes in Mahovljani neben Banja Luka
- TAJANA SEKELJ IVANČAN
Zufallsfund eines Herdes am Standort Borovljani - Srednje brdo bei Koprivnica und ähnliche mittelalterliche Funde, nachgewiesen auf dem Gebiet von Nordkroatien

Professional article

- DUNJA GLOGOVIĆ, SLOBODAN MIKO
Trace Element and Pb Isotope Composition of Two Copper Nuggets/Ingots from the Hoard in Dežmanov prolaz, Zagreb
- REMZA KOŠČEVIĆ
Lead Tablets of Special Purpose

Review

- DUNJA GLOGOVIĆ
The lately published hoard from Pustakovec and other prehistoric hoards from NW Croatia
- OREST MIROSLAVOVIĆ KORČINSKI
Городища літописних Хорватів у Верхньому Подністрров'ї (IX-X ст.)

- TATJANA TKALČEC
Abbreviations / Abkürzungen

Sitni koštani i brončani predmeti iz Siscije

Small Bone and Bronze Objects from Siscia

Izvorni znanstveni rad

Antička arheologija

Original scientific paper

Roman archaeology

UDK/UDC 904:621 (497.5. Sisak) "002/2"

Primljeno/Received: 2000.05.15.

Prihvaćeno/Accepted: 2000.06.21.

Dr. sc. REMZA KOŠČEVIĆ

Institut za arheologiju

Ulica grada Vukovara 68

HR - 10000 Zagreb

Svi obrađeni nalazi potječu iz Siska, a pripadaju među predmete koji su korišteni u kozmetici, pri njegovanju kose i oblikovanju frizure, te za pričvršćivanje pojedinih dijelova odjeće. Pripadaju razdoblju 1.-4. st. i kasnije.

Ključne riječi: koštani i brončani predmeti, igle, češljevi, žlica, piksida, fibule.

U sklopu jedne od brojnih sisačkih privatnih zbirki, unutar obimnije količine predmeta, nalaze se i sitni koštani i brončani predmeti različite namjene. Potječu s današnjeg gradskog područja Siska, djelomično iz rijeke Kupe. Ovom obradom oni se priključuju objelodanjenim objektima¹ iz mnoštva dosad neobjavljenog materijala iz tog antičkoga grada kolonijalnog ranga.

Koštani predmeti

Od predmeta izrađenih od kosti, najveći se broj odnosi na igle ukosnice (T. 1., 1-19), kojih je dio mahom necjelovito očuvan tj. odlomljen na oba kraja trna ili pak samo na dijelu gdje se nalazila glava. Pripadaju nekolicini tipova, a osim za oblikovanje, pridržavanje i ukrašavanje frizure, neke od njih mogle su služiti i za kopčanje odjeće ili u kozmetičke svrhe.

Tip ukosnice s izrezbarenom ženskom glavom, predstavljen je ulomkom odlomljenim neposredno ispod vrata (T. 1., 1). Taj se tip javlja u više varijanti koje prikazuju žensko lice s frizurom od vrlo jednostavne do one složenije oblikovane s izgledom dijadema, a komadi bolje izvedbene kakvoće predstavljaju prave minijaturne skulpturice. Unutar sličnih, inače vrlo popularnih dekorativnih ukosnica, primjerak br. 1 spada među lošije izrađene serijske komade, shematskog pristupa u obradi, lišenoj plasticiteta. Kronološki se može postaviti u prva dva stoljeća, a izvorno je vjerojatno pripadao poprsju, sudeći prema njihovoj općenito češćoj pojava (NAKIT, 1981., 152., 153., sl. 1., 20, 21).

Primjerci s oblom glavom koja naginje valjkastom obliku (T. 1., 2, 3) te komad s krajnje jednostavnom, na vrhu blago ušiljenom glavom, uklopljenom u debeli trn (T. 1., 10), spadaju među dva osnovna tipa koštanih igala, a predstavljaju nepromjenljive oblike, s trajanjem tijekom cijelog razdoblja antike (DULAR, 1979., 278., 279.; T. 1., 1-3, 12-15; T. 3., 1). Takve igle imale su uglavnom primjenu u oblikovanju i izradi frizure, a datiraju se u raspone 1.-4. st. kao i igla T. 1., 9, koja također pripada "vječnim" oblicima (WALKE, 1965., T. 102., 18). Komadi kao br. 10 česti su među srednjorimskodobnim oblicima (WALKE, 1965., T. 101., 15, 16), a imali su i funkciju sprave za miješanje ličila i nanošenje šminke.

Primjerci, T. 1., 4, 5, pripadaju tipu s glavom u obliku češera odnosno zublje. Takvi komadi iz Dalmacije datiraju se u 1.-4. st. (NAKIT, 1981., 151., 152., sl. 1., 8., 9.), a oni iz Slovenije u 3. st., uz trajanje oblika poput br. 5 i u narednom stoljeću (DULAR, 1979., 282., 283.; T. 2., 1, T. 3., 7). Igle br. 4 i 5 kronološki bi mogle odgovarati još kasnom 2. te 3. st., s trajanjem i nakon toga razdoblja.

Primjerci, T. 1., 6, s piramidalnom, vodoravno izbrazdanom glavom i, T. 1., 7 i 8, s valjkastom glavom ušiljenog vrha, zastupaju rjeđe oblike i nemaju odgovarajućih paralela. Nijedna od te tri igle ne može se vremenski uže odrediti unutar razdoblja 1.-4. st.

Necjeloviti primjerak, T. 1., 11, ne dopušta pripisivanje konkretnijem tipu, budući da slične naglašene prstenaste profilacije na početku vrata imaju igle različito oblikovane glave, od onih u vidu češera do formi sličnih šahovskim figuricama i drugih. Isto vrijedi i za nepotpune komade bez glave, T. 1., 12-19, kod kojih je očuvan samo trn otkrnutog donjeg završetka.

Primjerak, T. 1., 20, predstavlja šivaću iglu u širem smislu riječi, premda su za šivanje takvi komadi bili predebeli. Za šivanje tkanine pogodnije su bile puno tanje brončane igle.

¹ Za objavu su, uz osnovne podatke tehničke naravi, dobivene fotografije, pa su ilustracije na tablama donesene u različitim neujednačenim mjerilima. O užim lokacijama pronalaska predmeta, dokumentacija nije vodena

Igla br. 20 pripada tipu s ušicom u obliku osmice, za koji se drži da je služio za vezenje u rahlom materijalu. Koštane igle oblika br. 20 u Sloveniji su datirane pretežito u 1. i 2. st. (DULAR, 1979., 284., 285.; T. 1., 16, T. 3., 2). No takve igle općenito traju puno duže, pa bi za dotični komad dataciju trebalo protegnuti od 1. do 4. st.

Unatoč fragmentarnosti, osnovnu tipološku pripadnost primjeraka, T. 1., 21 i 22, moguće je odrediti. Oba ulomka pripadaju istom tipu dvostranog češlja sa zupcima izvedenim na obje dulje strane. Jedan red zubaca je deblji, drugi tanji i gušći, a oba su prema sredini dublje urezana. Njihovi bočni rubovi ravni su i glatki, a uzdužno po sredini, češljevi su bili obostrano ojačani dvjema uskim pločicama, pričvršćenim čavlicima. Na očuvanim primjercima ovog tipa, koji pripadaju kasnoantičkom razdoblju, pločice su redovito učvršćene s četiri čavlića. Ulomci br. 21 i 22 zastupaju jednostavniju varijantu tipa, lišenu rezbarenog ukrasa, a vremenski bi se mogli postaviti u kraj 3. i u 4. st.

Žlica, T. 1., 23, predstavlja najjednostavniji tip te vrste predmeta, koji ne mijenja oblik i traje i preko gornjih i donjih granica raspona 1.-4. st. Takve žlice rabljene su u kozmetici i djelomično u medicini odnosno ljekarništvu (WALKE, 1965., 57., 58., 154.; T. 110., 5). Primjerak br. 23 ima paralelu u komadu objavljenom u sklopu velike zbirke rimskog medicinskog pribora iz Siska (GREGL, 1982., 181., 189.; T. 6., 8).

Primjerak T. 1., 24 odnosi se na vitkiju varijantu standardnog tipa cilindrične pikside, raščlanjene vanjske stjenke, koji traje kroz razdoblje čitave antike i općenito se datira od 1. do 4. st. Takve posudice služile su za čuvanje kozmetičkih preparata poput pudera i ličila, ali i u medicini za pohranu lijekova. Češće imaju zbijeniji cilindar i plitki kalostasti poklopac s visokom hvataljkom. Najbliža paralela komadu br. 24, gotovo istih dimenzija, potječe iz jednog emonskog groba, datiranog novcem Klaudija II. (PETRU, 1972., 86., grob 920, T. LXVIII., 24).

Brončani predmeti

Od brončanih predmeta ovom prigodom obrađene su fibule. Skupina fibula sadrži 13 primjeraka (T. 2. - T. 4.) uz jedan fragment, unutar kojih je zastupljeno devet različitih tipova.

Veliki primjerak, T. 2., 25, izdužene linije korpusa i s jednim diskom na luku, spada među vremenski najranije unutar ove male skupine, no njegova tipska pripadnost ne da se definirati s apsolutnom sigurnošću. Srodan je tipu tzv. Bojerspangen, za koje se drži da su nastale pod germanskim utjecajem, a u Panoniji su poznate uglavnom iz Siscije (PATEK, 1942., 109.; T. 1., 5, 6). Podudarnost, međutim, izostaje u elementima kao što su drukčija krivulja luka i položaj diska na njemu, zatim naročito vanjska tetiva - spojnica opruge te dimenzije: dosad poznati panonski primjeri bojških fibula upola su manji od kopče br. 25. Izgledom i konstrukcijom, najbliža je primjerku svrstanom među latenske oblike (ALMGREN, 1923., T. 1., 18). S obzirom na meandarski lomljene tanke pregrade na držaču igle, kao karakteristiku starijih kopči unutar više tipova, fibula br. 25 vremenski bi odgovarala ranom 1. st. uz mogućnost zahvaćanja i razdoblja s kraja prethodnog stoljeća.

Primjerci, T. 2., 26-28, s jednim zadebljanjem na luku, pripadaju tzv. jako profiliranom tipu fibula, a odnose se na dvije varijante. Prve dvije kopče, koje se donekle razlikuju u detaljima, zastupaju u osnovi istu varijantu, dok se treća br. 28, preko visokog držača igle i široke glave stopljene s gornjim dijelom luka, poklapa s jednom kasnijom varijantom jako profiliranog tipa. Fibule sva tri oblika već su poznate iz Siska u velikom broju primjeraka, a neke su se tamo i proizvođile (KOŠČEVIĆ, 1980., 21., 22.; T. XI., 71; T. XV., 102, 106, 107). U kronološkom pogledu, obje prve kopče spadale bi u 1. st., s tim da bi ona br. 26 mekših linija korpusa bila starija od br. 27 s oštrijim rubovima, koju se može postaviti iza sredine 1. st. Kopča br. 28, unutar razvojne ljestvice tipa predstavljala bi najmlađu inačicu, koja već prilično zalazi u 2. st.

Obje fibule tzv. Aucissa tipa, T. 3., 29 i 30, zastupaju istu varijantu. Uz zanemarive razlike u dimenzijama, one su podudarne u svim ostalim karakteristikama. Kopče istovjetnog oblika također su otprije poznate iz Siska, koji je proizvođio i neke oblike ovog tipa (KOŠČEVIĆ, 1980., 15; T. 4., 23), a kronološki pripadaju u ranija desetljeća 1. st.

Primjerak, T. 3., 31, prezentira jednu od varijanti tzv. trubljastog tipa fibule. Radi se o panonskoj varijanti, a Sisak je jedno od njenih najjačih nalazišta s više raznih verzija. Kopča br. 31 zastupa donekle novu inačicu u odnosu na siscijske primjere odgovarajuće varijacije, koju karakterizira: zbijeniji luk, veći višestruki nabor s užljebljenjima na luku, spojen s glavom, nešto drukčiji oblik noge kao i položaj gumba na njenom kraju, zatim nešto kraća opruga te dekoracija od intarzirane srebrne žice, radi koje su takvi primjerci ocijenjeni kao luksuzni komadi namijenjeni izvozu (KOVRIĆ, 1937., 118., T. VII., 70, 71; PATEK, 1942., 113., T. XXII., 8). Kod fibule br. 31, koja je izvorno morala također nositi neki sličan ukras, riječ je o kopči iz druge produkcijske serije, koja kombinira elemente više različitih verzija, a unutar kronoloških okvira 2. i 3. st., vrijedećih za cijeli tip, ne može se pobliže vremenski odrediti (KOŠČEVIĆ, 1980., 25.; T. XXI., 161; T. XXII., 164).

Primjerci, T. 3., 32 i 33, odnose se na dvije varijante tzv. koljenastog tipa fibule. Drugi komad br. 33 sa zglobnom iglenom napravom, zastupa varijantu s uzdužno facetiranim lukom (KOŠČEVIĆ, 1980., 28.; T. XXIV., 194), od koje odudara samo po pojavi malog pločastog oblog štitnika odnosno zaglavne pločice iznad valjkaste cjevčice za osovinu igle. Za prvi komad br. 32, koji pripada varijanti s glatkim lukom (KOŠČEVIĆ, 1980., 27.; T. XXIII., 188), siscijski dosad poznati primjeri ne nude izravnije komparativne primjere. Radi osebujno riješenog ishodišnog dijela luka i završetka noge, zatim niskog držača igle te naročito radi atipične pačetvorinaste štitne pločice, on predstavlja varijaciju za sebe, a najbližu usporednicu ima u sličnom komadu s uglatim štitnikom, ali i s višim držačem igle (BOJOVIĆ, 1983., 55. 124.; T. XXI., 195). Objе kopče ostaju vremenski uže neopredijeljene, unutar kronoloških okvira 2. i 3. st., u koje su postavljeni temeljni oblici tipa.

Primjerak, T. 4., 34, zastupnik je tzv. "T" tipa fibule, karakteriziranog kratkim poprečnim nastavcima koji izlaze iz baze luka. Pripada verziji sa zglobnom iglenom napravom, a podudaran je nekim već objavljenim sisačkim kopčama (KOŠČEVIĆ, 1980., T. XXX., 265), koje vremenski odgovaraju 3. st. i kasnijem dobu.

Primjerak, T. 4., 35, pripada tipu fibula s podvijenom nogom, u kojih je držač igle načinjen svijanjem donjeg dijela noge i njegovim učvršćivanjem pomoću navoja na kraju luka. Fibule tog tipa javljaju se u verzijama s jednočlanom i dvočlanom spiralnom konstrukcijom i u varijacijama s vanjskom i unutarnjom tetivom-spojnicom opruge. Srodni komparativni primjeri već su poznati među sisačkim kopčama (KOŠČEVIĆ, 1980., 32.; T. XXIX., 257, 259), no s obzirom na njegovu necjelovitost, primjerak br. 35 ne može se pobliže tipološki odrediti, niti vremenski točnije postaviti unutar raspona 3. i narednog stoljeća.

Prema svim bitnim obilježjima, uključivši i način konstrukcije, primjerak - T. 4., 36, veže se za tzv. samostrijelni tip fibula, čiji se razvoj izvodi iz oblika s podvijenom nogom (KOVRIĆ, 1937., 125., T. XVIII., 182 i dalje). Kopče tog tipa pokazuju dosta šarolikosti u dizajnu pojedinih dijelova korpusa i u njihovoj dekoraciji (PATEK, 1942., 142., T. XXV., 7, 8). Komad br. 36, koji u odnosu na rješenje vanjske površine luka predstavlja rjeđi primjer, ima približnu paralelu u fibuli glatkog luka ukrašenog s tri gumba, smještena na istom položaju (KELLNER, 1895., 180., sl. 47.). S obzirom na izgled i duljinu prečke ispod ishodišta luka primjerak br. 36 mogao bi još pripadati u 3. ili u sam početak narednog stoljeća.

Fibula tzv. lukovičastog ili križnog tipa, T. 4., 37, prezentira standardnu kasnoantičku kopču serijske proizvodnje. Prema motivu rubne rovašene dekoracije na plohi noge, bliska je nekim fibulama iz Akvileje tipa Keller 6, varijanta B, koje se datiraju u posljednje desetljeće 4. i u prvu polovinu 5. st. (BUORA, 1997., 254., 255., Fig. 3., 5.). S obzirom na ostale elemente kao što je tanji luk, vitkija traverza i forma lukovičastih gumba, koji ne pokazuju karakteristike punog razvojnog stupnja tipa, kopču br. 37 treba postaviti u 4. st., bez točnijeg determiniranja unutar njegovih okvira.

Fragmentirani primjerak br. 38, unatoč dosta dugom očuvanom dijelu luka, kojemu je originalna krivulja sada deformirana, ne može se tipološki sa sigurnošću identificirati, jer nema dovoljno drugih detalja, relevantnih za klasifikaciju.

KATALOG

1. Glava igle ili njen dio, oblikovan u vidu ženske glave, udubinama naznačenih očiju i usta. Lijevi dio visoke frizure pokriven je pravilnim kosim brazdicama, koje na desnom dijelu mijenjaju smjer u skoro horizontalnom pravcu. Stražnji dio frizure površno je naznačen široko razmaknutim ukrštenim urezima. Dulj.: 1,8 cm (T. 1., 1).
2. Igla valjkaste glave oblog vrha i vretenastog trna, odlomljenog na donjem kraju. Dulj.: 4 cm (T. 1., 2).
3. Igla kao prethodna, na sredini blaže zadebljanog trna. Dulj.: 6,5 cm (T. 1., 3).
4. Igla s glavom u obliku pinije ili zublje, odijeljenom od trna debljim prstenastim naborom. Dulj.: 10 cm (T. 1., 4).
5. Glava igle poput prethodne. Radi mrežasto raspoređenih kosih ukrštenih brazdica, sličnija je obliku češera. Dulj.: 2,3 cm (T. 1., 5).
6. Igla s glavom u obliku piramide, raščlanjena vodoravnim žljebićima i s trnom odlomljenog donjeg kraja. Dulj.: 5,4 cm (T. 1., 6).
7. Igla valjkaste glave stožastog vrha, zakošenog donjeg ruba na prijelazu u vrat. Dulj.: 6 cm (T. 1., 7).
8. Igla poput prethodne, s ravnim prijelazom iznad vrata i s trnom odlomljenim na donjem dijelu. Dulj.: 5 cm (T. 1., 8).
9. Igla jajolike glave blago ušiljenog vrha, kojoj je veći dio trna odlomljen. Dulj.: 2,8 cm (T. 1., 9).
10. Igla s neizdiferenciranom glavom blago koničnog vrha, kao sastavnim dijelom valjkastog trna, koji je na donjem kraju odlomljen. Dulj.: 5,5 cm (T. 1., 10).
11. Igla odlomljene glave, s glatkim prstenastim naborom, smještenim između vrata i trna, kojemu je gornji dio jače zadebljan. Dulj.: 8 cm (T. 1., 11).
- 12.-19. Dijelovi igala vretenasto ili valjkasto oblikovanog trna, odlomljenog na oba kraja. Dulj.: od 4 do 7,5 cm (T. 1., 12-19).
20. Valjkasta igla konično oblikovanog vrha, s ušicom u obliku osmice, odlomljena na donjem kraju. Dulj.: 6 cm (T. 1., 20).
21. Dio češlja s dva reda zubaca i s dijelovima uzdužnih pločica za ojačavanje. Na lijevom kraju pločica zadržao se čavličić, kojim su još pričvršćene, a na desnom odlomljenom kraju, zaostao je veći dio druge perforacije za čavličić. Očuvano je nešto ispod polovine izvorne duljine obostranih pločica i manji segment češlja. Dulj.: 4,8 cm (T. 1., 21).
22. Fragment češlja poput prethodnog, odlomljenih zubaca na jednom kraju. Na odlomljenoj strani, po okomici, očuvan je dio perforacije za pričvršćivanje uzdužnih pločica. Vis.: 3,8 cm (T. 1., 22).
23. Žlica kružnog recipijenta i glatke drške kružnog presjeka. Dulj.: 12 cm (T. 1., 23).
24. Valjkasta posudica ojačanog ruba uokolo otvora, koji ima jednak promjer kao i dno. Vanjska stijenka raščlanjena je tokarenim glatkim brazdicama i naborima. Vis.: 6 cm (T. 1., 24).
25. Jednočlana fibula uskog, visoko izvijenog ishodišnog dijela luka, kružnog presjeka, koji se ispod pravilnog diska spušta naniže, prelazeći u suženu nogu. Noga je približno jednako duga kao i donji dio luka, a uz disk se nalaze prstenaste profilacije. Kratka opruga od 6 navoja s vanjskom, nisko spuštenom tetivom, djelomično je pokrivena raskovanom štitnom pločicom. Unutar okvirno oblikovanog držača, u tehnici prolamanja, izvedeno je sedam okomitih, stepeničastih pregradaka, a na kraju držača smješten je kružni proboj s produžetkom. Dulj.: 13,5 cm (T. 2., 25).
26. Jednočlana fibula sa slabo izraženim zadebljanjem na luku. Glava ima ovalni presjek, gornji dio luka i zadebljanje na luku, nepravilnog su kružnog presjeka, donji dio luka ima približno rombični presjek, a noga završava nepravilnim kuglastim, koso položenim gumbom. Površinski je oštećena, nedostaje držač igle i opruga sa štitnom pločicom i iglom. Dulj.: 4,6 cm (T. 2., 26).
27. Fibula sa zadebljanjem na luku nepravilnog polukružnog presjeka, izrađenim samo s gornje strane. Glava je pločasto stanjena, visoko izvijeni gornji dio luka ima ovalan presjek, a donji dio luka ima oštiri središnji brid, koji se nastavlja i uzduž noge s gotovo okomito postavljenim bikoničnim gumbom na kraju. Iz bazičnog dijela glave

- izdvajaju se pravilni kraci štitne pločice, koja pokriva veći dio opruge. Dulj.: 6,3 cm (T. 2., 27).
28. Fibula sa zadebljanjem u obliku nabora na gornjoj strani širokog luka i s plosnatom, poprečno proširenom glavom, koja djelomično natkriljuje spiralu. Nabor na luku polukružnog je presjeka, s dubljom profilacijom iznad prijelaza u nogu. Glava i luk imaju presjek blizak plitkom rombičnom, završni gotovo vodoravno pozicionirani gumb, blago je koničan, a držač igle povišen. Nedostaje igla. Dulj.: 5 cm (T. 2., 28).
29. Dvočlana fibula širokog trakastog luka, koji se uzdiže iznad valjkaste cjevčice u kojoj je smještena žičana osovina za iglu. Luk je dekoriran uzdužnim središnjim perlastim rebrom, držač ima trokutni oblik, a završni gumb na uskoj, kratkoj nozi, kalotastog je oblika. Dulj.: 5,2 cm (T. 3., 29).
30. Fibula kao prethodna. Dulj.: 5 cm (T. 3., 30).
31. Dvočlana fibula kratkog luka i široke glave, kružne vodoravne osnove. Ispod višestrukog nabora kružnog presjeka, s tri dublja užljebljenja, koji je smješten na silaznom dijelu krivulje luka, nastavlja se proširena noga s okomitim oblim završnim gumbom, postavljenim na valjkastu bazu. Držač igle uzak je i visok, a opruga ima 18 navoja s vanjskom tetivom, stegnutom kukom. Dulj. fibule: 5 cm, opruge: 7 cm (T. 3., 31).
32. Fibula glatkog oblog, plitko svijenog luka, suženog i stanjenog u ishodišnom dijelu. Donji dio luka također je stanjen, a završni dio noge nad niskim četvrtastim držačem, neznatno je spušten i ravno okomito odrezan. Iz baze luka izlaze kraci pravokutne štitne pločice, koja djelomično pokriva oprugu s vanjskom tetivom. Nedostaje komadić igle. Dulj.: 3,5 cm (T. 3., 32).
33. Fibula blago povijenog luka, kojemu je vanjska površina višestruko podijeljena uzdužnim bridovima. Držač je visok, a završetak noge ravno je odrezan i ima male isječke na kraju bridova, na rubu okomitog reza. Iznad cjevčice s osovinom za iglu, iz baze luka izdvaja se pločasto proširenje, zaobljeno s vanjske slobodne strane. Dulj.: 3,4 cm (T. 3., 33).
34. Fibula duboke krivulje luka, plosnate noge ravnog završetka i cjevastog držača igle, koji ima uzdužni otvor s prednje strane. Ispod luka nalazi se valjkasti dio u kojem je osovina za iglu, a na vanjskoj strani luka nastavlja se gumb nepravilne kuglaste forme. Vanjska zaravnjena površina luka, koja je izvorno nosila ukras, uža je od one unutarnje pa je presjek luka trapezast, a njegov prijelaz u nogu naznačen je s nekoliko brazdica. Dulj.: 7 cm (T. 4., 34).
35. Fibula uskog luka i noge, sa žljebastim ležištem za iglu na donjem dijelu okvirnog držača. Ostatok držača oblikovan je u deblju žicu, koja je s dva navoja omotana na mjestu prijelaza luka u nogu. Gornja je površina luka na oba kraja ukrašena skupinama nepravilno izvedenih brazdica, kakve se ponavljaju i na kraju noge. Nedostaje igla i cijeli dio kopče ispod luka. Dulj.: 6,2 cm (T. 4., 35).
36. Fibula visokog luka i plosnate, prema kraju proširene noge, ravnog završnog ruba, ispod koje se nadovezuje cjevasti držač igle. Vanjski obli dio luka riješen je u obliku nekoliko zaobljenih članaka. Na njegovu ishodišnom dijelu nalaze se dulji postrani kraci valjkaste prečke i izduženi zaglavni gumb, a iznad prijelaza u nogu na luku su smještene još i tri dugmaste izbočine. Dulj.: 7 cm (T. 4., 36).
37. Fibula polukružno svijenog luka, četvrtastog presjeka, s jednim gumbom na vanjskoj strani njegova ishodišta i s dva gumba na krajevima traverze, smještene ispod luka. Gornja površina traverze stepeničasto je raščlanjena, a zaglavni i postrani gumbi, s profilacijama, imaju oblik lukovice. Zaravnjeni hrbat luka obrubljen je povišenim uzdužnim rubovima, a iznad prijelaza u nogu nalazi se plitki nabor, koji obuhvaća tri vanjske strane. Srednja uzdužna površina noge ukrašena je nizovima točkastih uboda, a njene zakošene vanjske plohe nose dekoraciju načinjenu od plitkih rubnih isječaka s oblim istaknućima u međuprostorima. Cjevasti držač otvoren je i s prednje strane i sa strane završetka noge, a pri njegovom kraju montirana je polugica za blokiranje igle. Dulj.: 7,5 cm (T. 4., 37)
38. Fragment veće fibule s očuvanom glavom i dijelom luka iskrivljene izvorne linije. Nedostaje noga te čitava naprava za zatvaranje kopče zajedno s iglom. Dulj.: 7,3 cm.

LITERATURA

- ALMGREN, O., 1923., Studien über nordeuropäischen Fibelformen der ersten nachchristlichen Jahrhunderte mit Berücksichtigung der provinzialrömischen und südrussischen Formen, Mannus Bibliothek 32. 2, Leipzig
- BOJOVIĆ, D., 1983., Rimske fibule Singidunuma. Muzej grada Beograda - Serija zbirke i legati, Katalog XII, Beograd
- BUORA M., 1997., "Zwiebelknopffibeln" del tipo Keller 6 ad Aquileia, *AVes* 48
- DULAR, A., 1979., Rimske koščene igle iz Slovenije, *AVes* XXX.
- GREGL, Z., 1982., Rimski medicinski instrumenti iz Hrvatske I, Die römischen medizinischen Instrumente aus Kroatien I, *VAMZ* 3, XV
- KELLNER, I., 1895., Rimski građevni ostanci u Ilidžama kod Sarajeva, *GZM* VII.
- KOŠČEVIĆ, R., 1980., *Antičke fibule s područja Siska*, Zagreb
- KOVRIĆ, I., 1937., Die Haupttypen der Kaiserzeitlich Fibeln in Pannonien, *DissPann* I, 4
- NAKIT, 1981., *Nakit na tlu sjeverne Dalmacije od prapovijesti do danas*. *Parures dans la Dalmatie du nord depuis la préhistoire jusqu'à nos jours* - katalog (Š. Batović), Zadar
- PATEK, E., 1942., Verbreitung und Herkunft der römischen Fibeltypen von Pannonien, *DissPann* II, 19
- PETRU, S., 1972., Emonske nekropole (odkrute med leti 1635.-1960.), *KatMon* 7
- WALKE, N., 1965., Das römische Donaukastell Straubing-Sorviodurum. *Limesforsch* 3

SUMMARY

SMALL BONE AND BRONZE OBJECTS FROM SISCIA

A group of bone objects and bronze fibulae from one of the private collections in Siscia is published in the article.

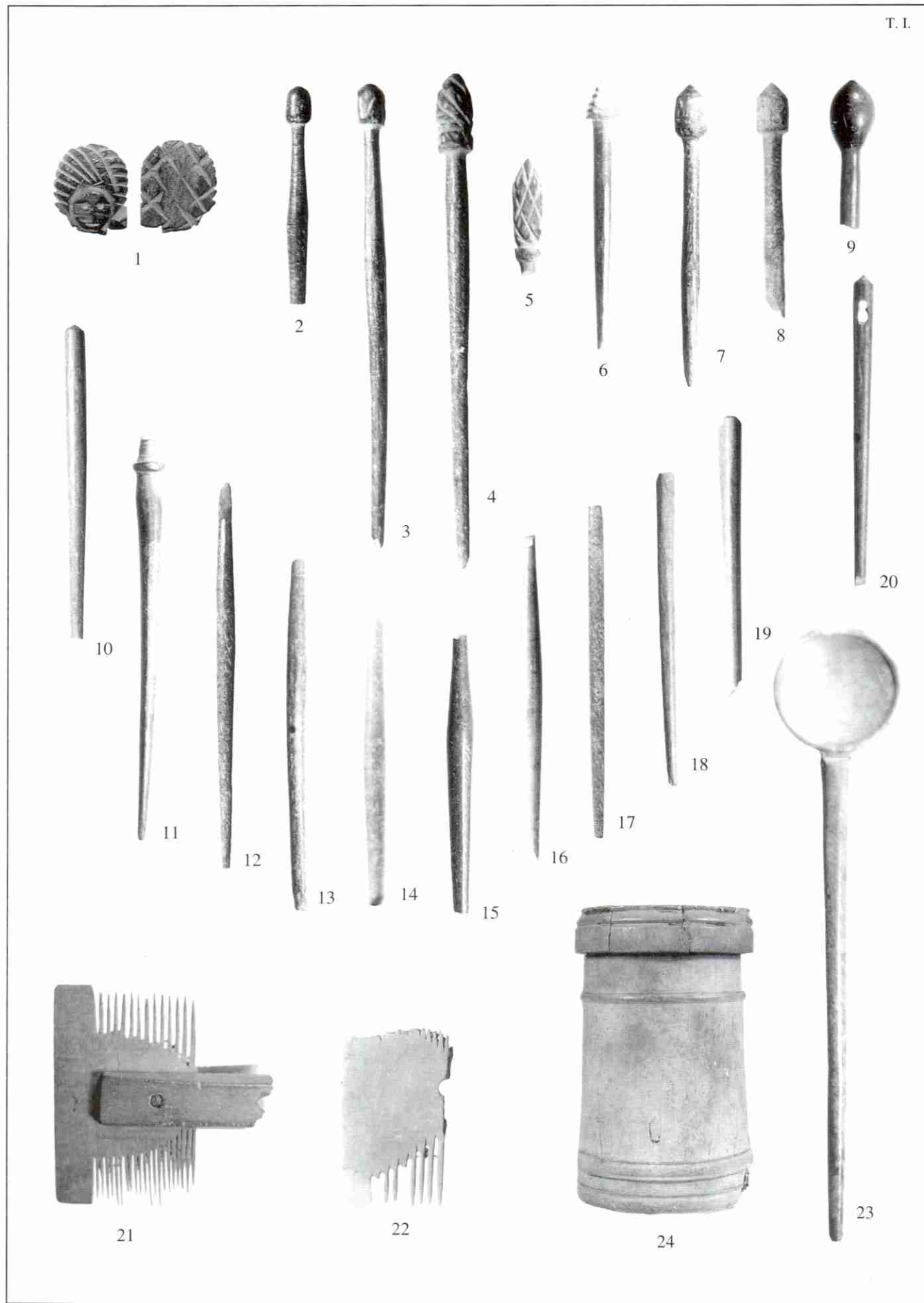
The bone objects include hair pins and segments of them (Pl. 1: 1-19, sewing needles (Pl. 1: 20), fragments of combs with double rows of teeth (Pl. 1: 21, 22), an apothecary or cosmetic spoon (Pl. 1: 23), and a cylindrical pyxis (Pl. 1: 24).

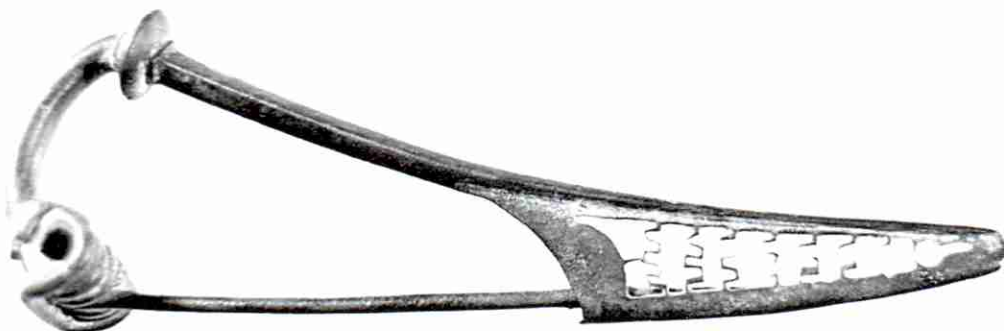
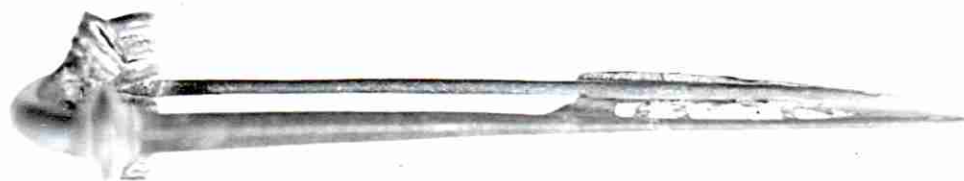
The group of 13 bronze fibulae includes nine types: La Tène forms similar to the so-called war spears (Pl. 2: 25), highly profiled (pl. 2: 26-28), Aucissa (Pl. 3: 29-30), trumpet-shaped (Pl. 3: 31), and knee-shaped (Pl. 3: 32, 322), as well as T-shaped (Pl. 4: 34), types with divided feet (Pl. 4: 35), cross-bow (Pl. 4: 36), and the bulb-shaped or cross type (Pl. 4:37).

All of the material was found on the territory of Roman Siscia and is dated to the period from the 1st to the 4th centuries and somewhat later.

Keywords: bone and bronze objects, pins, combs, spoon, pyxis, fibule

T. I.

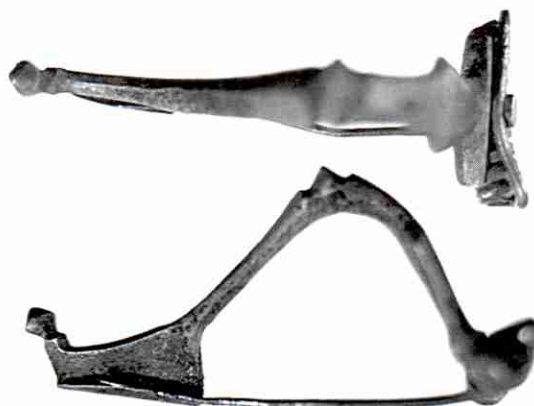

25

26

27

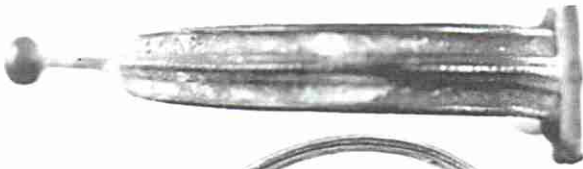
28

29

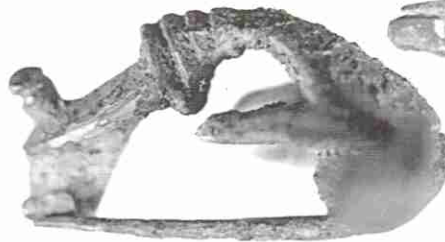
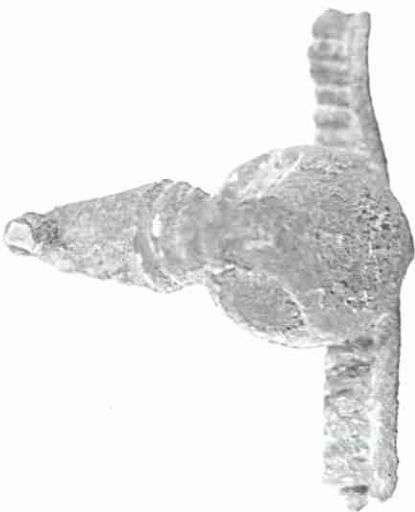
32

30

33

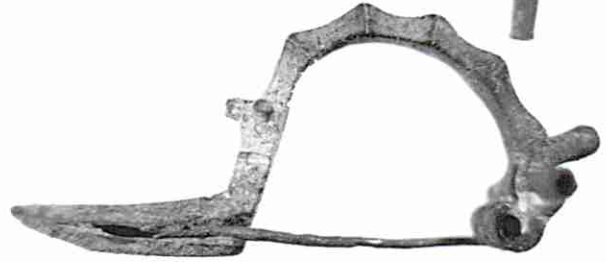

31

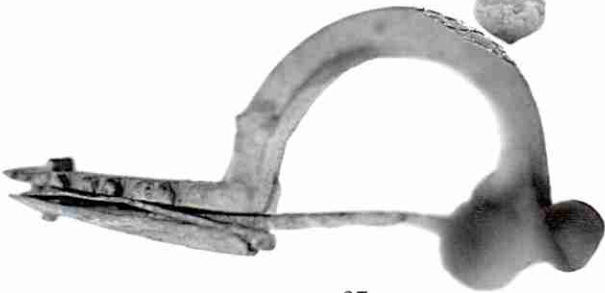

34

36

37

35